

עומק החיים

מחזור שירים, 1965

[הבה נשקע]

הִבֵּה נִשְׁקַע בְּדַמְדוּמִים עֲזִים
כִּי הֵם לְבָדֶם הָרְאוּיִים
לְרַחֲמֵי הָאֵל.
מוֹת הָאֱהוּבִים עָלִינוּ
מִנְעֻנֵעַ אֶת צְמֻרוֹת אֲשַׁמְתַּנּוּ הַסְּבוּכָה
וּמִפְתָּה אוֹתָנוּ
לְאִמְרֵי־חֶשֶׁק וְשִׁגְעוֹן.
הִבֵּה נִשְׁקַע בְּדַמְדוּמִים עֲזִים.
הַבְּתוּלוֹת מְקַדְמוֹת אֶת חֶרְמֵשׁ־מוֹתָן
בֵּין רַגְלֵיהֶן הַמִּפְכוֹת דָּם
בְּצַעֲקַת גְּאוּלִּים.
הִבֵּה נִשְׁקַע בְּדַמְדוּמִים עֲזִים
שֶׁהֵם לְבָדֶם מוֹתֵר הָאָדָם מִן הַמְּלֹאכִים.
הַהֲזִיָּה הוֹלֶכֶת אֶל כְּלוּלוֹתֶיהָ,
שֶׁרַפֵּי־קֹדֶשׁ קְלוּעִים בְּקַדְחַת־עֲרוֹתָהּ.
הִבֵּה נִשְׁקַע בְּדַמְדוּמִים עֲזִים.
עַד שִׁירַד עֲנֹן הַכְּבוֹד,
עַד שִׁיעֲלוּ רְאשֵׁי הַיְלָדִים
מִבֵּין עַרְפְּלֵי הַדְּרַת־קֹדֶשׁ.
הִבֵּה נִשְׁקַע בְּדַמְדוּמִים עֲזִים.
וּבְכֹן, נִתְגַּלְגַּל.
גַּל נִתְגַּלְגַּל,
וּבְכֹן, הִבֵּה נִתְגַּלְגַּל מִמְעַלּוֹת קְדוּשִׁים וּטְהוּרִים
כְּזֹהֵר הַרְקִיעַ מְזֵה־יָרִים
הִבֵּה נִשְׁקַע בְּדַמְדוּמִים עֲזִים.
וְהָאָרֶץ זְמֹר־גַּעְגּוּעִים וְאָנוּ חֲרוּזִים.
הִבֵּה נִשְׁקַע בְּדַמְדוּמִים עֲזִים.

[וְשֵׁם יֶלֶד־שִׁירִים וְלַחֲיוֹ שְׁרוּטוֹת לְדַרְאוֹן]

וְשֵׁם יֶלֶד־שִׁירִים וְלַחֲיוֹ שְׁרוּטוֹת לְדַרְאוֹן
וְהוּא לֹא יָכוֹל לְבַלֵּעַ כִּי עוֹמֵד לוֹ רוֹבֵינְזוֹן בְּגֵרוֹן
וְאָבִיו אָדָם תָּמִים וְאָמוֹ דוֹאֲגַת וְחַנוּנָה
וְהַיֶּלֶד נוֹטָה לְמוֹת וְעֵינָיו מְפִיקוֹת תְּבוּנָה
וְהָרוּפָא אִישׁ־מְדוּת וְעֵינָיו מְפִיקוֹת תְּבוּנָה
וְהַיֶּלֶד מְכָה פֶחֶד וּבְכַטְנֹו צְפוּר צוּנְנָה
וְהַדּוֹד אִישׁ־מְדוּת וְעֵינָיו מְפִיקוֹת תְּבוּנָה
וְהַיֶּלֶד מְקִיא אֶל הַסִּיר וְאִין לוֹ כְּכַר מַה לְהִקְיָא
וְהָאֵב מְבַקֵּשׁ לְכַכּוֹת וְאִינוּ יוֹדֵעַ עִם מִי
וְהָאֵב רוֹאֵה אֶת הַיֶּלֶד וְהַיֶּלֶד מְבִיט בְּאָמוֹ
וְהַדּוֹד מְתַבּוֹנֵן בְּרוּפָא וְהָרוּפָא מְתַבּוֹנֵן בְּדוֹדוֹ
וְהַיֶּלֶד מְקִיא אֶל הַסִּיר וּבְעֵינָיו כְּתַמִּי־אֲבִדוֹן
וְהָאֵב רוֹאֵה אֶת יְלָדוֹ וְהוּא נְפוּחַ כְּמַפְרָשׁ אָדָם
וְהָאֵב קוֹרָא אֶל הַיֶּלֶד: מַה שְׁלוּמְךָ, בְּנִי?
וְהַיֶּלֶד אִינוּ מְשִׁיב וְרַק מוֹסִיף לְהִקְיָא
וְהָאֵב מְקִיא אֵף הוּא וְגַם הָאֵם מְקִיאָהּ
וְהָרוּפָא מְבִין לְלִבָּם וּבְעֵינָיו חֲכַמַת הָרְפוּאָה
וְהַדּוֹד מְבַקֵּשׁ לְהִקְיָא וְכָל הַבַּיִת מוֹקָא
וּבְכַטְנֹו הַיֶּלֶד צְפוּר וְרֹאשׁוֹ מְלֹא צַעֲקָה
וְהַיֶּלֶד גּוֹמֵר לְהִקְיָא וְרֹאשׁוֹ נֶאֱגָם דָּם
וְהָרוּפָא נוֹעַל אֶת עֵינָיו וּבִזָּה הַיֶּלֶד תָּם
וְהַמּוֹת בָּא בְרַעַשׁ עוֹנֵד מְטַפְּחוֹת וְעֵלִילוֹת
וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ – הַלֵּילוֹת.

[במכוניתה המשומשת]

במכוניתה המשמשת
מדליקה לי נערה מנמשת
את אהבתה המפשפשת,
אפי תקוע בלחיה כמו ברשת,
דביקה ונואשת
מקישה עליה לשוני ומגששת.
(איזה מח חולה
נקד את פניה נקוד מלא?)

פעם קייתי לאחרת,
חורת, קצת מהרהרת
(וגם המכונית יותר מהדרת).

יונתי, נצא אל הרחוב
ונראה איך בשבע עובר הפקח.
הרבה נשיקות. שלך.

[שלום לך אדוני המלך]

שלום לך אדוני המלך,
שלום לך לידת-פז,
שלום לך אשר על הבית.
שלום לאשר על הילדים והמצלה.
שלום לזיוה בת-מנשה
שגדלנו את שדיה בחממה.
שלום כתה א'
שלום המורה.
היכן הגיר? היכן ירושלים?
שלום לזיוה בת-מנשה
(וגם לאחיה שלומות)
שלום אדוני המלך.

שְׁלוֹם עֲבָדֵי הַיְקָרִים,
אֵיפֹה הֵייתֶם וּמֵה עֲשִׂיתֶם?
שְׁלוֹם לְזִיוָה בֵּת־מְנַשָּׁה
אֲשֶׁר בְּמוֹתָהּ צִוְּתָה לָנוּ אֶת מַצְבְּתָהּ.

שְׁלוֹם נִבְחָז, שְׁלוֹם לָקִיק.
שְׁלוֹם יוֹנָה צְחוּרָה.
שְׁלוֹם לְכֻלָּם,
שְׁלוֹם שְׁלוֹם.

[אבל הלב ממאן להינחם]

אֲבָל הַלֵּב מְמַאֵן לְהִנָּחֵם.
הֵלֵא יִדְעֶתָ, בְּתִי,
שֶׁהַלֵּב הוּא צִפְרֵדֵעַ
וְהוּא מְצַחִיק, וְהוּא מְקַרְקֵר,
וְהוּא יִפְקֵעַ לְרִבְבוֹת בְּנוֹת־חַן.
אֲבָל הַלֵּב מְמַאֵן לְהִנָּחֵם.

המחזור "עומק החיים" הוא מחזור השירים המוקדם ביותר של חנוך לוין. הוא הופיע ב"דף האחוריים" בשנת 1965. לא פירסמנו את כל המחזור, והעדפנו להשמיט חלק מהשירים. למשל את המרובע "מוֹטְקָה שְׁלֵנוּ בְּרִנְשׁ מְחָכָם / בְּלִילָה יִשֵּׁן בְּבִקְרָה הוּא קָם." / הֵיָה לוֹ אַחַךְ קִצֵּת מְטֻמָּטָם, / הֵלֵךְ לִישֵׁן וְלֹא קָם", בחרנו שלא לפרסם; לא כל כך בשם איזו הבחנה בין שיר לפזמון, אלא בעיקר בשל הצורך להאיר באור עז את חנוך לוין המשורר. העדפנו להבליט את המיטב בשירים: "מוֹת הָאֱהוּבִים עָלֵינוּ / מְנַעֲנֵעַ אֶת צִמְרוֹת אֲשֶׁמֵיתֵנוּ הַסְּבוּכָה / וּמְפַתֵּה אוֹתֵנוּ / לְאִמְרֵי־חֶשֶׁק וְשִׁגְעוֹן", וויתרנו על המוסיקליות הפזמונית או האירונית המרדימות את הקורא בזמן הצלילה אל "עומק החיים", עוד לפני שהוא מגיע אל התחתית: המוות.

קל להתפתות ולומר שהנושא הגדול של המחזור הזה הוא המוות. יהיו מי שיתפתו לומר זאת על כלל יצירתו של לוי. גם בכך יש מן הבריחה. לא במקרה מבליע שם המחזור דווקא את התנועה בתוך החיים: לינארית עד כאב, כמו בשיר הפותח: "הבה נשקע בדמדומים עזים", "עד שיירד ענן הכבוד". אבל תנועה זו כבר אחוזה אצלו ביסודות המרד, למשל, ב"עד שיעלו ראשי הילדים" (הצד המואר של החיים אצל לוי), ואולי בעיקר בניסיון להפר את הסדר הלינארי, "וּבְכֵן, נְתַגְלֵגְלֵל / גַּל נְתַגְלֵגְלֵל / וּבְכֵן, הֶבֶה נְתַגְלֵגְלֵל". נדמה שהניסיון להפר את הסדר הזה מסמן את היבדלותו של חנוך לוי המוקדם מהמסלול הפואטי שהתווה מורו באוניברסיטה, נתן זך; לא המוות הוא שמאיים ובולע הכל, כי אם הזמן הנעדר, שלא ניתן לייצגו אלא בתנועה, שאף היא אשלייה, המכסה על נעדר גדול עוד יותר: המלים, או ליתר דיוק אין־אונותן של המלים בבואן לנסח את הזמן, למסמר אותו: "וְהָאֶרֶץ זָמַר־גְּעֻגֻעִים וְאָנוּ חֲרוּזִים. הֶבֶה נְשָׁקֵעַ בְּדַמְדוּמִים עֲזִים".

ומה בכל זאת נותר מהמלים המנסחות את הזמן? כאן נותר הגעגוע. נסו להחליף את כל נגזרותיו של הפועל "להקיא" המופיעות בשיר "ושם ילד שיריים ולחייו שרוטות" בנגזרות המלה "געגוע".

סיגל פרלמן

